

УДК 070.482:438.41

*М. А. Левчук***ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОСЛАВНОЇ
ПРЕСИ ВОЛИНИ (1991 — 2006 рр.)**

Досліджуються особливості функціонування преси православної церкви Волині в інформаційному просторі України. Окреслена проблема висвітлюється в історичному, комунікативному та проблемно-тематичному аспектах.

Picularities of functioning of Orthodox Volyn press in the Information Air of Ukraine are examined. This problem is analysed due to historical, communicative and problematic aspects.

Проблема вивчення преси православної церкви в українському журналістикознавстві залишається мало дослідженою, особливо той її аспект, що стосується функціонування регіональної православної преси. Зокрема, не був об'єктом спеціального наукового вивчення аналіз особливостей волинської церковної періодики в історичному, комунікативному та проблемно-тематичному аспектах.

Часописи православної церкви, які виходять в областях України, є складовою частиною системи засобів масової інформації держави. Тому на сучасному етапі розвитку журналістикознавства важливим є вивчення в контексті мас-медіа України періодичних видань православної церкви, зокрема Волині.

Активізація діяльності церкви, підвищення ролі релігії в громадському житті поглибили наукове зацікавлення цим сегментом преси (лише з кінця ХХ ст. учені мали змогу об'єктивно досліджувати українську церковну періодику). Сьогодні церковні видання як складова частина інформаційного простору України стали об'єктом вивчення для багатьох науковців. Методологічними засадами нашого дослідження є роботи А. Бойко [1], В. Денисюка [5], О. Канчалаби [6], А. Колодного [7], І. Крупського [8], І. Міляевич [10], І. Павлюка [11; 12], А. Юраша [14] та ін. В історичному аспекті періодику Волині розглядали науковці В. Бортніков та А. Бортнікова [2], В. Борщевич [3], М. Миць [9]. Зокрема, передбачено розв'язання наступних завдань: окреслити коло періодичних видань православної церкви Волині й визначити їх специфіку; проаналізувати історичний контекст розвитку волинської журналістики; визначити комунікативний аспект православних видань і з'ясувати їх проблемно-тематичний рівень.

Історичний контекст журналістики православної церкви Волині становлять такі релігійні видання, як: «Волинские епархиальные ведомости» (Кременець, Житомир, 1867 — 1917); «Еженедельный журнал для назидательного чтения» «Почаевский листок» (Почаїв, 1887 — 1917, 1991 — 2006), щоденне видання «Почаевские известия» (Почаїв, 1906 — 1909), журнал для православних монахів «Русский Инок» (Почаїв, 1910 — 1916).

Варто наголосити на важливому значенні для волинської журналістики часопису «Почаевский листок». Видання проіснувало тридцять років (виходить і зараз), на його шпальтах надруковано цінні історичні відомості, інформація культурологічного, краєзнавчого (як регіонального, так і вседержавного) характеру. Чільне місце в часописі, як і в усіх інших, відводиться морально-етичній проблематиці. Це своєрідний тематичний пласт, до складу якого входить цілий ряд проблем: морально-філософських, власне етичних, морально-суспільних, морально-побутових.

Етапним у розвитку волинської релігійної журналістики вважаємо двотижневик «Православна Волинь» (Кременець, 1921 — 1922). Часопис виходив українською мовою замість дореволюційного журналу «Православная Волинь» (це був «еженедельный орган объединения духовенства и мирян Волинской епархии», 1917 — 1918 рр.). «Православна Волинь» — перший православний церковний часопис, що почав виходити в цьому краї у міжвоєнний період. Мав статус офіційного органу Волинського єпархіального управління.

Неоціненним джерелом вивчення періодики православної церкви Волині початку ХХ ст. є великий пласт видань, що зберігаються у фондах Волинського обласного державного архіву: незалежний орган українського культурного і церковного відродження «На варті» (Володимир-Волинський, 1925 — 1926), незалежний місячник українського церковного відродження «Рідна церква» (Володимир-Волинський, 1927), церковно-народний ілюстрований тижневик «Духовний сіяч» (Кременець, 1928 — 1931), неперіодичний орган Товариства ім. Митрополита Петра Могили «За соборність» (Луцьк, 1932 — 1935), двотижневик, присвячений церковним і громадським справам «Церква і нарід» (Кременець, 1935 — 1938), релігійно-громадський часопис для народу «Шлях» (Луцьк, 1937 — 1939).

На особливому значенні української церковної преси (і волинської зокрема) наголошує науковець В. Борщевич: «Волинь 20 — 30 років (*мається на увазі ХХ ст.* — М.Л.) зробила вагомий внесок у життя Української церкви, розвинувши ряд церковних видань з оригінальним змістом. Враховуючи, що край залишався чи не єдиним з українських територій у складі Другої Речі Посполитої, де існувала україномовна церковна періодика, значення її ще більше зростало. Статті з історії Української православної церкви, дописи з парафій, рецензії, огляди, інформації виховували віруючих у дусі українського православ'я, здійснювали велику духовно-просвітницьку роботу. Сам факт існування української православної преси на Волині зміцнював авторитет національного православ'я, стверджував готовність православних українців мати власну Помісну церкву» [3, с. 105].

Сучасний стан волинської церковної періодики презентують 12 друкованих засобів масової інформації, внесених до державного реєстру України по Волинській області з 1993 р. (за станом на 2005 р.) [5, с. 279 — 294]. З них — п'ять православних газет: «Православ'я» (сміт Голоби, засновник — Голобська Свято-Георгіївська церква), «Дзвони Волині» (Луцьк, трудовий колектив редакції, Волинське єпархіальне управління), «Єдина церква» (Луцьк, Луцький Свято-

Троїцький кафедральний собор УПЦ КП, Волинське крайове братство св. ап. Андрія Первозваного), «Волинь православна» (Володимир-Волинський, Володимир-Волинська єпархія УПЦ), «Волинські єпархіальні відомості» (Луцьк, Єпархіальне управління Луцько-Волинської єпархії УПЦ КП). Сім видань представляють різноманітні релігійні громади та організації: газети — «Голос надії» (Луцьк) випускають християни віри євангельської; «Жива вода» (Луцьк) — християнська місіонерська асоціація; «Воскресіння» (Нововолинськ) — громада церкви Преподобного Симона Стовпника; «Спасіння» (Луцьк) — Незалежна христова церква; «Нова надія» (Ковель) — релігійна громада «Нове покоління»; «Слово життя» (Ковель) — однойменна релігійна громада; журнал — «Волинь християнська» (Луцьк) — Волинське об'єднання церков євангельських християн-баптистів. Поширюються також загальноукраїнські та загальноросійські православні видання. Це ж стосується часописів різних релігійних організацій.

Зосередимо увагу на часописі «Дзвони Волині» (Луцьк, 1991 — 2006) Волинської єпархії Української православної церкви Московського патріархату, яке доцільно розглядати як тип сучасного релігійного видання. Погоджуємося з думкою дослідника преси Волині І. Павлюка, що «Дзвони Волині» є «однією з найавторитетніших релігійних газет регіону останнього десятиліття ХХ віку» [12, с. 249]. Часопис має 15-річну історію, друкується у Волинській обласній друкарні. Редактором газети спочатку був протоієрей Георгій Антонюк (1991 — 1993), а пізніше — архієпископ Луцький і Волинський Ніфонт (з 1993 р. і донині). Тут увага акцентується на висвітленні місцевих новин, зокрема діяльності Волинської єпархії, як-от: збори священослужителів; з'їзди християн; функціонування недільних шкіл; виступи православних хорів; фестивалі релігійних пісень; хресні ходи з чудотворними іконами; життя Волинської духовної семінарії; паломництво віруючих; історичні довідки про храми і монастирі Волині тощо. Домінують на шпальтах «Дзвонів Волині» богословські матеріали, зокрема, проповіді, послання, повчання, звернення, розповіді про святих отців церкви, повчальні оповідання. Концептуальною основою публікацій є пропаганда віри, духовності, моралі. І не випадково, оскільки саме цими поняттями окреслюються важливі чинники творення загальнолюдських цінностей.

Інформативною є рубрика «Новини Інтернету», де чітко і коротко подаються основні відомості з християнського життя в Україні й світі. Читачі мають можливість дізнатися про події і факти, що безпосередньо мають вплив на життя і діяльність Волинської єпархії. Великою популярністю серед читачів користується рубрика «Запитуєте — відповідаємо». На запитання дописувачів відповідають священослужителі, дають чіткі і зрозумілі тлумачення основ християнського віровчення, пояснюють правила поведінки в храмі, коментують значення церковних таїнств тощо.

Основною аудиторією «Дзвонів Волині» є віруючі люди, прихожани православних храмів, де, власне, і можна придбати газету. Додатковою ж аудиторією, на котру орієнтується часопис, є юні читачі. Церква прагне зацікавити дітей численними матеріалами, які розраховані спеціально на

молодших читачів. Часопис періодично друкує цілу шпальту для юної аудиторії — традиційно це четверта (остання) сторінка, що має назву «Дзвіночок» (підзаголовок — «Нашим діткам»). Змістове наповнення «дитячої сторінки» різнопланове: художня проза (релігійні оповідання, перекази, легенди); оповідання про святих отців церкви (зазвичай у казковій формі); вірші (відомих авторів і написані дітьми); молитви (традиційні й авторські); релігійні пісні (друкуються і тексти колядок, щедрівок).

На сторінках «Дзвонів Волині» публікуються переважно статті, підготовлені редколегією, власними кореспондентами, священослужителями, парафіянами, світськими особами, людьми, яких цікавить тема духовності. Частина матеріалів передруковується з інших джерел (Інтернет, україномовні та російськомовні православні видання, світські видання). Це свідчить про наявність чітко регламентованої ієрархічної структури церковних інституцій, що через свої видання має вплив на читача. З другого боку, можливо, через нестачу фахівців виникає потреба у передрукуванні частини матеріалів з інших газет. Вважаємо, що тенденція до передрукування матеріалів не применшує інформативної та художньої вартості часопису. Таким чином розширюється проблемно-тематична палітра газети.

«Дзвони Волині» не обмежуються лише оглядом місцевої інформації. Завжди змістовні й актуальні повідомлення як релігійного, так і світського характеру спонукають до дискусії. Газета має власну концепцію: стоїть на духовних позиціях та орієнтується на свою специфічну аудиторію — людей не лише віруючих, а й на всіх, кого цікавлять проблеми православ'я.

Популярним виданням є також офіційний друкований орган Волинської єпархії Київського патріархату газета «Волинські єпархіальні відомості» (започаткована у 2004 році). Головний редактор — Андрій Гнатюк. Тематика — різноманітна, про що свідчать назви рубрик: «Новини», «Офіціоз», «Чернецтво», «Роздуми», «Відповідь богослова», «Будьмо пильні!», «З церковного календаря», «Освіта», «Історія», «Мистецтво», «Святині Волині», «Священничий шлях», «Крик душі», «Просвіта», дитяча сторінка «Стежинка до храму», «Вітання», «Оголошення», «Різне».

Значне місце на шпальтах часопису відводиться офіційній інформації: візити на Волинь Патріархів церкви; слова-послання духівництва пастві з нагоди православних свят, звернення керівників християнських церков Волині до прихожан; повідомлення про заходи щодо вшанування святих отців церкви. Традиційними в газеті стали матеріали про концепти православ'я, засади християнської віри. Це пов'язано з потребою тлумачення основ релігійного виховання, змісту духовних цінностей, першооснов моралі. Ґрунтовно представлені в газеті місцеві новини. В однойменній рубриці подаються відомості про архієрейські служіння й діяльність робочої групи Волинської ради церков, детально описується методика вдосконалення християнської етики в школах єпархії, висвітлюються результати співпраці церкви та різних світських організацій (навчальних закладів, поліклінік та ін.), робота благодійних

організацій (допомога дітям-сиротам, меценатство), розповідається про освячення місць під забудову храмів, книжкові новинки, організацію релігійних конференцій і семінарів викладачів недільних шкіл. Ця інформація свідчить, що в полі зору редакції перебуває вся Волинська єпархія.

Морально-етична проблематика реалізується на рівні висвітлення богословських питань (Святе Письмо та його інтерпретація, життя та подвиги святих отців церкви, паломництво сучасних священиків); порушення морально-суспільних проблем (зокрема, сім'я, виховання дітей); з'ясування філософсько-моральних питань (сенс життя, добро й зло, обов'язок і совість); тлумачення церковних правил (наприклад, співвідношення між постом духовним і тілесним, правила молитви). Домінуванням окресленої проблематики пояснюється призначення часопису — аудиторією видання є віруючі люди, прихожани православних храмів.

Чільне місце в газеті відводиться краєзнавчим проблемам. Так, розповідається про заснування святинь Волині й функціонування храмів — історичних пам'яток; описується просвітницька діяльність священиків при церквах тощо.

Як і «Дзвони Волині», «Волинські єпархіальні відомості» прагнуть зацікавити і молодших читачів. Тут друкується дитяча сторінка «Стежинка до храму», що сприяє формуванню в дитячій свідомості релігійних почуттів, дає основи розуміння юною аудиторією морально-етичних засад православної віри.

Православні часописи «Дзвони Волині» та «Волинські єпархіальні відомості» не лише пропагують ідеї духовного виховання людини. Видання виступають за поглиблення контактів у всіх сферах релігійно-церковного та духовно-національного життя. Окреслена ситуація — типова, вона неодноразово досліджувалася вченими. У цьому контексті слушною є думка авторів праці «Національне відродження та релігія»: «У сучасних релігійних концепціях Церква не може бути замкненою, її солідарність з суспільством має будуватися на основі не лише проповіді трансцендентного. У богословських публікаціях підкреслюється, що потрібна якісно нова солідарність з суспільством, особливо з тими його соціальними групами, які присвячують свою діяльність боротьбі за глибинні демократичні реформи» [13, с. 11]. Додамо, що важливий моральний акцент у газетах робиться на духовній єдності українського народу.

Структура аналізованих регіональних видань свідчить про збереження традицій всеукраїнської православної періодики. Виходячи з вищесказаного, наголосимо на необхідності розгляду православних газет «Дзвони Волині» та «Волинські єпархіальні відомості» в контексті сучасної релігійної періодики, а також їх аналізу в інформаційному просторі України. Разом з тим, слід зауважити, що релігійна преса Волині періоду незалежності України залишається майже недослідженою. Вважаємо, що цей факт гідний вивчення. Перспектива дослідження — аналіз сучасної регіональної православної преси, без характеристики якої неможливо повністю осмислити розвиток релігійної періодики України. Адже релігійна преса є неодмінною складовою частиною мас-медіа Волині і України.

1. Бойко А. Преса православної церкви в Україні 1900 — 1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль: Моногр., Дніпропетровськ, 2002. 2. Бортніков В., Бортнікова А. Преса Волині — джерело з історії суспільно-політичного розвитку краю (1989 — 1991 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повід. восьмої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 24 — 26 жовтня 2003 р. / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики; За ред. М. Романюка. Львів, 2003. С. 439 — 445. 3. Борщевич В. Українське церковне відродження на Волині (20 — 40-ті рр. XX ст.). Луцьк, 2000. 4. Дениско Л. Релігійні православні періодичні видання XIX — початку XX століття у фондах національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Каталог / Наук. ред. О. С. Онищенко. К., 2001. 5. Денисюк В. Журналістика Волині: факти й імена. Нариси історії засобів масової інформації Волині XX — XXI ст., Луцьк, 2005. 6. Канчалаба О. Найголовніші питання та концепція їх висвітлення на сторінках часопису «Христос — наша сила» (1933 — 1939 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повід. восьмої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 24 — 26 жовтня 2003 р. / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики; За ред. М. Романюка. Львів, 2003. С. 401 — 405. 7. Колодний А. Україна в її релігійних виявах: Моногр., Львів, 2005. 8. Крупський І. Українська релігійно-церковна журналістика і проблеми національного державотворення // Зб. пр. НДЦ періодики. Львів, 1999. Вип. 6. С. 395 — 399. 9. Миць М. Українська періодична преса Волині (1921 — 1939 рр.) як історичне джерело: Автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.09 — історіографія, джерелознавство та методи історичних досліджень / Ін-т археографії НАН України. К., 1995. 10. Міляевич І. Чи був «Почаевский листок» «цареславно-чорносотенним» журналом? // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повід. восьмої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 24 — 26 жовтня 2003 р. / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики; За ред. М. М. Романюка. Львів, 2003. С. 264 — 269. 11. Павлюк І. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917 — 1939, 1941 — 1944 рр. / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, НДЦ періодики. Львів, 2001. 12. Павлюк І. Українська преса Волинської області 1939 — 1941, 1944 — 2000 рр.: Моногр., Луцьк, 2004. 13. Рибачук М., Уткін О., Кирюшко М. Національне відродження і релігія. К., 1995. Юраш А. Українська церква в контексті сучасних політико-конфесійних та комунікативних процесів (історико-типологічний аспект): Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 — теорія та історія політичної науки / Львівський державний ун-т ім. І. Франка. Львів, 1996.

УДК 070+655.5

О. М. Васишлин

ДМИТРО ПАЛІЇВ І «ЗАГРАВА» (1923–1924)

У даній статті проаналізована журналістська та редакторська діяльність Дмитра Паліїва на сторінках часопису «Заграда».

In the presented article Dmytro Paliiv's journalistic and editorial activity is considered and analysed on the basis of the almanac «Zagrava».

На початку 20-х років XX століття після поразки національно-визвольних змагань український політичний провід опинився за кордоном, а в галицькому суспільстві запанували апатія та песимізм; політичні угруповання ніяк не могли визначитися з орієнтацією — чи то на схід, чи то на захід. Трудова партія, що виконувала провідну роль у політичному середовищі українства, перебувала в стані занепаду. Ухвала Ради амбасадорів про приєднання Східної